

Проблеми якості професійного психологічного відбору кандидатів на посади слідчих ОВС України

На сучасному етапі розвитку правоохоронної системи особливо гостро постає проблема професіоналізму працівників органи внутрішніх справ, і, зокрема, слідчих системи ОВС. Ситуація, що склалася на теперішній час, не може не викликати занепокоєння: 39,4 % слідчих не мають вищої юридичної освіти. Протягом другого півріччя 2000 р. з органів попереднього слідства звільнилося 909 працівників, при цьому лише 35,5 % з них – за віком та станом здоров'я, а більш ніж половина (58,2 %) – за власним бажанням; 57 осіб (6,3%) було звільнено за негативними мотивами.

За цих умов вишикає нагальна потреба комплектування органів попереднього слідства фахівцями, які були б в змозі ефективно виконувати покладені на них обов'язки. Вищі навчальні заклади системи МВС не повністю задовольняють потреби практики у кваліфікованих слідчих. Одним із засобів вирішити проблему нестачі кадрів є комплектування органів попереднього слідства випускниками вищих цивільних закладів освіти.

Нормативні критерії професійного відбору кандидатів на службу в ОВС визначаються Настановою з організації професійної підготовки рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, затвердженою наказом МВС України № 759 від 21 жовтня 2000 р. Згідно п.2.3. даного наказу порядок прийняття на курси початкової підготовки кандидатів на службу в органах внутрішніх справ на базі вищих навчальних закладів МВС України, в училища професійної підготовки визначається Інструкцією про порядок прийому на курси початкової підготовки кандидатів на службу в органи внутрішніх справ України на посади працівників міліції (далі – Інструкція), яку було затверджено наказом МВС України від 31 серпня 1999 року. Відповідно з п. 3.1 Інструкції вступні випробування кандидатів здійснюються шляхом проведення професійної психодіагностики здачі нормативів з фізичної підготовки, визначення рівня загальноосвітньої підготовки через написання диктанту українською мовою; співбесіди.

В даному додатку вказується, що перед зарахуванням на навчання психологи училищ і закладів освіти додатково проводять професійну психодіагностику кандидатів. Беручи до уваги, що у п. 2.2. Інструкції міститься положення про те, що при відборі кандидатів на службу в ОВС комплектуючі органи забезпечують їх попередній професійно-психологічний відбір, постає питання щодо правового статусу кожного з видів професійно-психологічного відбору. Термін "попередній" передбачає проведення професійно-психологічного відбору, який би мав статус основного, вирішального, але у Додатку 2

Інструкції йдеться лише про додатковий відбір. Така термінологічна плутанина створює складнощі під час виявлення та аналізу розбіжностей у відношенні кандидатів на службу в ОВС до різних груп придатності психологічною службою комплектуючих органів та психологами закладів освіти. Це призводить до ситуації, коли у особовій справі кандидата на службу містяться два висновки психолога, згідно з одним із яких його віднесено до групи А (придатний, відповідає вимогам обраної професії (спеціальності), а згідно з другим його віднесено до групи Б (частково придатний).

На нашу думку, необхідно нормативно визначити, що остаточне рішення про групу придатності кандидата вноситься психологом навчального закладу освіти МВС за результатами професійно-психологічного відбору під час вступних випробувань, а також психологічної інформації, отриманої в процесі навчання кандидата на курсах початкової підготовки. Відповідно до цього доцільно розділити професійний психологічний відбір на попередній, який здійснюється в комплектуючих органах, та основний, що здійснюється в навчальних закладах освіти, в яких кандидати на службу в ОВС проходять початкову підготовку.

Додаток 2 Інструкції, в якому містяться вищезазначені положення, носить назву "Основні завдання та критерії професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органи внутрішніх справ України", але саме критерії, тобто ознаки, на основі яких здійснюється оцінювання, визначення або класифікація будь-чого, у ньому відсутні. В цьому додатку вказується мета професійного психологічного відбору кандидатів на службу в ОВС, якою повинні керуватися психологи навчальних закладів освіти МВС під час здійснення професійно-психологічного відбору – виявлення професійно важливих пізнавальних процесів особистості, її мотиваційних і емоційно-вольових якостей, необхідних для успішного навчання, оволодіння обраним фахом та ефективного застосування знань, умінь та навичок у практичній діяльності. Таким чином, вибір психодіагностичних засобів та інтерпретація їх результатів залишається на розсуд психолога навчального закладу освіти системи МВС. Психологи комплектуючих органів керуються під час проведення професійно-психологічного відбору або самостійно обраними методиками, або Методичними вказівками з організації психологічного відбору кандидатів до вищих закладів освіти МВС України на основі визначення мотиваційної та інтелектуальної готовності до навчання (версія 2) (с.л. МВС України № 6873/Ан від 05.12.1998 р.). Дані методичні вказівки було розроблено для проведення психологічного обстеження абітурієнтів вищих навчальних закладів освіти системи МВС. Інтелектуальна готовність до навчання визначається за допомогою нормування рівня несербального (несловесного) інтелекту кандидата. Беручи до уваги, що зміст програми навчання та зміст професійної діяльності працівника ОВС базується переважно на словесному матеріалі, такий підхід до професійно важливих якостей уявляється спірним. До того ж, якщо абітурієнти вищих закладів освіти системи МВС, крім психологічного обстеження, складають вступні іспити з ряду дисциплін, на яких оцінюється рівень їх знань, то ситуація

щодо кандидатів на службу в ОВС декілька відрізняється. Під час написання диктанту згідно Додатку 4 до Інструкції виявляється лише рівень орфографічної та пунктуаційної грамотності, а відсутність будь-яких методичних показників та нормативно визначених вимог щодо проведення співбесіди не дозволяє об'єктивно оцінювати її результати. Вказані чинники призводять до ситуації, коли до навчальних закладів системи МВС направляються на початкову підготовку кандидати рівень вербального інтелекту яких (в тому числі їх загальна обізнаність, здатність до аналізу, синтезу, порівняння тощо) не дозволяє їм адекватно засвоїти зміст навчання та оволодіти професією.

Досвід проведення професійно-психологічного відбору на курси початкової підготовки в Інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників ОВС України Національного університету внутрішніх справ показує, що комплектуючі органи направляють на навчання кандидатів, рівень вербального інтелекту яких не завжди відповідає вимогам професії. Так, з 126 кандидатів на посади слідчих лише у трьох осіб (2,4 %) рівень вербального інтелекту вище середньої норми, проте майже у третини (30,2 %) – нижче середньої норми.

Отримані дані дозволяють зробити висновок, що нормативна база професійного психологічного потребує негайних змін, якими повинні стати: розробка, нормативне затвердження та включення до Інструкції про порядок прийому на курси початкової підготовки кандидатів на службу в органи внутрішніх справ України науково обґрунтованих критеріїв оцінки рівня розвитку професійно важливих пізнавальних процесів та емоційно-вольових якостей, необхідних для успішного навчання і оволодіння обраним фахом; нормативна регламентація правового статусу попереднього та основного етапів професійного психологічного відбору.

Надійшло до редакції 10.10.2001 р

*К.Ю. Мельник, ад'юнкт
Національного ун-ту внутр. справ*

Роль професійних спілок у вирішенні проблем соціально-правового захисту працівників органів внутрішніх справ України

Загальне ускладнення криміногенної ситуації, поява нових видів злочинів, скоєння злочинів переважно організованими злочинними угрупованнями, використання злочинцями новітніх технічних засобів, а також наростання корупційних тенденцій в суспільстві значно ускладнило діяльність працівників органів внутрішніх справ.

Офіційна статистика свідчить про те, що з 1992 по 1996 рр. зберігалась